

Pukovnik
BOŠKO TODORVIĆ

Neki aspekti i aktuelni problemi društvene samozaštite sa stanovništva odbrane od specijalnog rata

U našoj teoriji rata već odavno nema nedoumica da li je sve ono što nazivamo specijalnim ratom uistinu specifičan oblik agresije kojim se mogu ostvariti krajnji ratni ciljevi bez upotrebe oružane sile ili samo njenom ograničenom upotrebom. Isto tako znamo da je to obavezni sastavni dio svake oružane agresije, koji joj po pravilu prethodi i nastavlja se sa njome. Teško je, međutim, povući oštru granicu između ta dva oblika agresije i utvrditi razliku u stepenu opasnosti po ustavni poredak i nezavisnost zemlje od oružane agresije i specijalnog rata. Razlog tome je činjenica da su obe ove opasnosti u uskoj međusobnoj vezi, budući da su motivisane identičnim političkim interesima i ciljevima, a neposredni intenzitet ispoljavanja jedne ili druge opasnosti zavisao je od brojnih spoljnih i unutrašnjih činilaca. U sadašnjoj konstelaciji snaga i odnosa u svijetu i u okviru toga međunarodnog i geostrategijskog položaja Jugoslavije u Evropi, na Balkanu i u Sredozemlju, može se sa sigurnošću tvrditi da je za bezbjednost, nezavisnost i samostalan socijalistički samoupravni razvoj našeg društva trenutno aktuelnija opasnost od specijalnog rata. Tu opasnost je drug Kardelj vizionarski predskazao i na nju ukazao još prije šest godina na jednom sastanku sa rukovodećim kadrom JNA. To, naravno, ne znači da se previđa opasnost od oružane agresije, i da ona u nekoj drugoj konstelaciji ne bi bila

izraženijsa. Prema tome, može se reći da su opasnosti od oba ova vida ugrožavanja integralne bezbjednosti u principu podjednake i da slušuju podjednaku pažnju.

Ako su opasnosti po ustavni poredak i teritorijalni integritet i nezavisnost SFRJ u principu podjednake, to jest, ako se specijalnim ratom ugrožava sloboda i nezavisnost kao i oružanom agresijom, a u određenoj međunarodnoj situaciji i više nego oružanom agresijom, onda je logičan zaključak da moramo s podjednakom brigom razvijati i odgovarajuće oblike suprotstavljanja agresiji, primjerene prirodi, sredstvima i metodama svakog od pomenuta dva osnovna oblika agresivnog djelovanja. To su oružana borba, koja se javlja u tri modaliteta (frontalni, frontalno-partizanski ili kombinovani i partizanski oblik oružane borbe) i skup svih onih mjera, postupaka, odnosno djelovanja koja se obuhvataju pojmom društvene samozaštite. Treba reći da se sadašnja društvena samozaštita ne svodi samo na oblik suprotstavljanja specijalnom ratu ali joj je sasvim sigurno to osnovna svrha i smisao. Iz tog logično slijedi suštinsko pitanje: da li treba biti i da li smo podjednako organizovani, pripremljeni za odbranu tekovina revolucije i samostalnog samoupravnog razvoja SFRJ od ugrožavanja specijalnim ratom i oružanom agresijom, pri čemu treba naglasiti da pripreme za odbranu od oba ova vida agresije ne divergiraju i da se međusobno ne isključuju. Naprotiv, iako je riječ o različitim sadržajima i aktivnostima, opštenarodna odbrana i društvena samozaštita stoje u međusobnom odnosu zavisnosti i uslovljenosti.

Zbog toga, kad istražujemo stepen organizovanosti i pripremljenosti društva za odbranu od agresije moramo na to gledati sa stanovišta cjeline sistema i sa stanovišta posebnih oblika suprotstavljanja, specijalizovanih za odgovarajuće oblike ugrožavanja naše integralne bezbjednosti. Takav diferenciran pristup problemu koji razmatramo određuje sama priroda predmeta, a rekao bih da nas na to obavezuje i različito stanje sistema, odnosno komponenti u jedinstvenom odbrambeno-zaštitnom sistemu. Ako bismo odvojeno analizirali sistem ONO i sistem DSZ kao relativno samostalne i nezavisne sisteme i društvene funkcije onda bi se moglo doći do zaključka da smo ipak u sferi odbrane od oružane agresije više postigli i da nam je ukupna organizovanost i pripremljenost za odbranu od oružane agresije veća. Kao što je poznato, izgradili smo sveobuhvatan sistem ONO i u okviru tog sistema snažne oružane snage. Posmatran u cjelini sistem opštenarodne odbrane je osposobljen za odbranu zemlje od svake vrste oružane agresije. To podrazumijeva da sistem ONO, kao dio je-

dinstvenog odbrambeno-zaštitnog sistema, ima veoma značajnu ulogu i u funkciji društvene samozaštite. Svi subjekti opštenarodne odbrane i sve odbrambene snage istovremeno su subjekti i snage DSZ. Pri tom je veoma značajna uloga OS, koje svojom organizovanošću, moralno-političkom čvrstinom i jedinstvom, najneposrednije utiču na bezbjednost zemlje, odvracanje spoljne agresije, sigurnost i spokojstvo radnih ljudi. Dakle, one već samim svojim postojanjem i kvantitativno-kvalitativnim svojstvima obeshrabruju spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja.

Osim toga, opštenarodni karakter naših oružanih snaga kao njihovo trajno i bitno svojstvo i u tom pogledu ima neprocjenjiv značaj. Rijetko je gdje u svijetu ostvarena tako čvrsta povezanost naroda i njegovih oružanih snaga kao što je to slučaj u našoj zemlji. I upravo ta čvrsta i neraskidiva veza između naroda i OS predstavlja bitnu kariku u sistemu društvene samozaštite. Takav odnos naroda i OS jača jedinstvo i povećava moralnu snagu društva, kao bitne pretpostavke društvene samozaštite. Zbog toga društvenu samozaštitu i njenu ukupnu snagu, vitalnost i sposobnost da se uspješno bori protiv svih oblika ugrožavanja ustavnog poretka treba posmatrati i sagledavati u okviru nedjeljivog jedinstva opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

No, ako bismo društvenu samozaštitu analizirali odvojeno od opštenarodne odbrane, došli bismo do zaključka da su i u tom domenu ostvareni značajni rezultati, ali oni nisu još onakvi i onoliki kakve ostvarujemo u opštenarodnoj odbrani. To je ona već na početku iskazana tvrdnja, koja u ovoj raspravi ima značenje osnovne hipoteze. Ona se temelji na parcijalnim i nedovoljno sistematičkim istraživanjima pa prema tome može biti i sporna. Zbog toga ću, bez pretenzija na egzaktnost i iscrpnost, pokušati da elaboriram ovu tvrdnju, ili bar da problematizujem to pitanje.

Problem se javlja kao kontraverzan odnos istih subjekata — radnih ljudi i građana — nosilaca odbrambene i samozaštitne funkcije — prema dvjema svojim funkcijama iako se obema, opštenarodnom odbranom i društvenom samozaštitom, čuvaju i obezbjeđuju isti društveni interesi — sloboda i nezavisnost i sva druga društvena dobra. Konkretnije: aktivniji je odnos, veća odgovornost i ozbiljnije ponašanje tih subjekata kada djeluju u sistemu opštenarodne odbrane nego u sistemu društvene samozaštite. U prilog takvog zaključivanja mogli bi se navesti brojni pokazatelji, kao indikatori tog različitog odnosa istih subjekata prema svojim zadacima i obavezama u jednoj i drugoj funkciji, koje u osnovi imaju isti cilj — zaštitu,

odnosno odbranu sistema društvenih vrijednosti naše socijalističke samoupravne zajednice. Iz iskustva znamo da je u svim situacijama kada bi zaprijetila opasnost od spoljne oružane agresije u našoj zemlji uvijek ispoljavan visok stepen jedinstva, spremnosti i odlučnosti radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti da brane teritorijalni integritet i nezavisnost zemlje. I redovna svakodnevna prava i obaveze iz oblasti opštenarodne odbrane radni ljudi odgovorno i svjesno sprovode. Takva ocjena se ne bi mogla dati kada su u pitanju prava i obaveze radnih ljudi i građana u oblasti društvene samozaštite. Još uvijek su česti slučajevi da radni ljudi i građani ostaju pasivni pred nosiocima neprijateljskog rada, narušavanjem samoupravnih prava, otuđivanjem društvene imovine i drugim napadima na mnoge vrijednosti i društvena dobra, čekajući da nadležni i »pozvani« sve spriječe ili da pravovremeno intervenišu u svakom »ekcesnom« slučaju. Neujednačen odnos u smislu odgovornosti angažovanja radnih ljudi i građana na zadacima opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, može uzrokovati teške posledice. Znamo da se samo jedinstveni i stabilni iznutra možemo uspješno suprotstaviti i svakoj spoljnoj oružanoj agresiji, jer je moralna snaga naroda, kao primaran faktor u odbrani od svake agresije, bitno uslovljena stabilnošću društvenih odnosa, jasnom perspektivom razvoja i prosperiteta društva.

Prema mom uvidu, koji nije potpun, kako sam već naglasio, čini se da ukupni rezultati organizovanja i pripremanja društvene samozaštite nisu adekvatni stepenu opasnosti od specijalnog rata. Razlog tome je što svijest o toj opasnosti, pa ni odgovornost i ponašanje subjekata društvene samozaštite, nisu u srazmjeri sa stepenom opasnosti od ugrožavanja tekovina revolucije i svih društvenih dobara putem specijalnog rata. Ili: sve to nije u onoj srazmjera i na onom stepenu kako je već ostvareno u oblasti opštenarodne odbrane.

Politička budnost i razvijena svijest o tome da je svaki subjekat društva u isto vrijeme i subjekt bezbjednosti i odbrane slobode i nezavisnosti dva su uslova bez kojih se ne može razvijati i jačati društvena samozaštita. Riječ je, dakle, o stepenu razvijenosti društvene svijesti o potrebi angažovanja svih subjekata društva u samozaštiti.

Iz iskustva znamo da je upravo taj činilac društvene samozaštite predstavljao nesalomljivu snagu u NOR-u i socijalističkoj revoluciji. To je prva i najvažnija pouka iz našeg NOR-a koja ima aktuelno i trajno značenje. Činjenica je da su naši borci i starješine NOV i POJ i svi drugi pripadnici narodnooslobodilačkog pokreta u prvom redu bili naoružani visokom sviješću i odgovornošću za svoju bezbjednost,

bezbjednost svoje sredine i bezbjednost pokreta u cjelini. Zahvaljujući tom moćnom oružju uspješno smo se borili i konačno pobijedili u neravnopravnoj borbi s najmodernijim i najmasovnijim obavještajnim službama fašističke Njemačke, Italije, Mađarske, Bugarske, obavještajnim službama i službama specijalne policije svih kvislinga, kao i svim drugim stranim i domaćim organizovanim reakcionarnim i subverzivnim snagama koje su se bezobzirno borile protiv narodno-oslobodilačkog pokreta. Uz visoku svijest boraca i naroda treba posebno istaći najveći stepen brige i odgovornosti rukovodećih kadrova NOR-a na svim nivoima, ne samo za bezbjednost pokreta već za sva pitanja razvoja i jačanja moralnog činioca naroda i vojske, kao primarnog uslova pobjede. Upravo takav odnos prema pitanjima bezbjednosti, odgovornost i disciplina rukovodećih kadrova ulivali su vjeru kod svih učesnika NOR-a i revolucije da nema bezizlaznih situacija i nesalomljivih prepreka na putu borbe za slobodu. Iskustva iz NOR-a su dragocjena i u tom pogledu. Ona ukazuju na to da su visok moral naroda i njegova spremnost na sve napore, žrtve i odricanja uslovljeni ciljevima za koje se narod borio i bezrezervnom vjerom u rukovodeće kadrove svih nivoa rukovođenja, a lični primjer rukovodećih kadrova bio je nezamjenljiva pokretačka snaga masa.

Druga važna pouka iz NOR-a i revolucije odnosi se na jedinstvo oružane borbe i društvene samozaštite narodnooslobodilačkog pokreta. Te dvije stvari bile su maksimalno usklađene i činile su nedjeljivu cjelinu. Sigurno je da bez takve međuzavisnosti i usklađenosti oružane i neoružane borbe i bezbjednosti pokreta, ne bismo izvojevali pobjedu nad tako jakim i brojnim protivnicima.

Postavlja se pitanje da li smo i u kojoj mjeri izučili, uopštili i ugradili u konkretna rješenja tako dragocjena iskustva stečena u NOR-u i revoluciji; da li smo sve to imali stalno pred očima u posleratnom razvoju ONO i DSZ. U prvim godinama poslije rata jesmo. To je naročito bilo izraženo u prvim godinama nastanka i razvoja nove Jugoslavije, kada je trebalo učiniti velike napore u odbrani tekovina NOR-a i revolucije. Prvo su svrgnuta buržoazija i sve reakcionarne snage koje se nisu mirile sa novim kursom Jugoslavije, učinili sve da bi se ponovo domogli vlasti i povratili izgubljeno. U toj borbi buržoazija je imala jak oslonac u brojnim ostacima kvislinških formacija koje su širom zemlje pokušavale da stvore žarišta oružanog otpora novoj državi i njenim snagama bezbjednosti. Kada su ostaci kvislinških formacija uglavnom bili uništeni i kada su svrgnutoj buržoaziji zadati odlučujući udarci, dolazi do nove opasnosti po nezavisan i samostalan put Titove Jugoslavije. Napad Informbiroa

sa Staljinom na čelu na socijalističku Jugoslaviju predstavljao je najveću opasnost po njenu slobodu i nezavisnost u posleratnom razvitku. U odbrani od te opasnosti, to jest odbrani našeg originalnog puta u socijalizam, samostalnost i nezavisnost, aktivno su učestvovali i svi radni ljudi i građani, svi narodi i narodnosti, predvođeni Komunističkom partijom Jugoslavije, s Titom na čelu. Samo jedinstveni i složni, sa širokim frontom odbrambeno-zaštitnog organizovanja, mogli smo se uspješno suprotstaviti tako moćnom protivniku i očuvati svoju slobodu i nezavisnost. U toj sudbonosnoj bici za nezavisnost i samostalan socijalistički razvoj vođena je beskompromisna borba protiv svih izdajnika, kolebljivaca i malodušnika, bez obzira na njihov društveni status i dotadašnje zasluge. Društvena samozastita u borbi protiv Informbiroa funkcionirala je isto kao i u NOR-u i revoluciji. Tad je još jednom dokazana Titova teza da je narod koji je voljan i spreman da brani svoju slobodu — nepobjediv i neuništiv. Moglo bi se sa sigurnošću konstatovati da su se ONO i DSZ skladno razvijale i činile nedjeljivu odbrambeno-zaštitnu cjelinu i u posleratnom razvoju sve do pobjede nad Informbiroom. Tada, pedesetih godina, ta usklađenost u razvoju ONO i DSZ izvjesno se poremetila. U to vrijeme, kada je odbrana od spoljne oružane agresije i dalje bila zasnovana na širokom učešću radnih ljudi i građana, zaštitna funkcija je sve više područstvljivana, što se odrazilo na svijest masa. Opšta vojna obaveza i s tim u vezi služenje vojnog roka i služba u rezervnom sastavu, te učešće na raznim i brojnim vojnim vježbama, obuka omladine itd. gdje je redovno organizovan i sproveden intenzivan idejno-politički rad, doprinosili su jačanju i naraštanju odbrambene svijesti radnih ljudi i građana. Nasuprot tome bezbjednosna funkcija društva sve više se prenosi na specijalizovane državne organe i u nju više nisu kao ranije uključene široke narodne mase, što je imalo za posljedicu zaostajanje u razvoju svijesti masa o potrebi i nužnosti aktivnog sudjelovanja u ostvarivanju te funkcije.

Prema tome, otuđivanje bezbjednosne funkcije od širokih narodnih masa u jednom dužem periodu i tada vladajuće mišljenje da se bezbjednost zemlje može ugroziti samo spolja, uslovili su nejednak odnos radnih ljudi i građana prema odbrani i zaštiti. To je i onaj period kada naše društvo zapljuskuju razne birokratsko-etatiističke i tehno-liberalističke struje, kada su sve češće pojave nacionalizma i šovinizma, kada se širi potrošačka psihologija a uz to slabi doslednost i odgovornost u ponašanju, posebno izvjesnog broja rukovodećih kadrova.

Tek događaji od 1968. godine, pa dalje uticali su na postupno mijenjanje shvatanja u društvu da se teritorijalni integritet i ustavni poredak zemlje mogu ugroziti jedino izvana, oružanom agresijom. Prvo, 1968. godine dolazi do masovnih studentskih demonstracija u Beogradu i još nekim gradovima i do demonstracije nacionalističkih snaga u Prištini. Slijedećih godina (od 1969. do 1972. godine) nastupa period jake nacionalističke euforije, narastanja i jačanja liberalističkih snaga, što dovodi do ozbiljnih društvenih potresa. U takvoj situaciji spoljni neprijatelj organizuje i ubacuje u zemlju jaku diverzantsku grupu sastavljenu od zločinaca koji nisu ni od čega prezali. Grupa je imala zadatak da otpočne oružane akcije u centru zemlje i da ih dalje širi i razvija u svim krajevima. To je vrijeme jačih poremećaja u tokovima našeg samoupravnog socijalističkog razvoja, kada i u nekim rukovodstvima Saveza komunista dolazi do ozbiljnih devijacija i odstupanja od Titovog puta i vrijeme kada unutrašnji i spoljni neprijatelj, koristeći se u prvom redu našim slabostima i promašajima, pokušava stvoriti svoje jače oslonce u raznim društvenim sredinama radi razbijanja našeg jedinstva. To je period kada je specijalni rat protiv SFRJ poprimio sva obilježja rata sa prijetnjom ostvarivanja krajnjih ratnih ciljeva.

Takav razvoj spoljnih i unutrašnjih okolnosti sve više je ukazivao na potrebu skladnijeg organizovanja i pripremanja društva od svih opasnosti — kako spoljne agresije tako i specijalnog rata. To je period kada organizovane snage društva, na čelu sa Savezom komunista, daju snažan akcenat na područjivanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, kao vitalnih funkcija samoupravnog društva.

Na Desetom kongresu SKJ svestrano su analizirana dostignuća i u oblasti ONO i DSZ. U dokumentima kongresa jasno je rečeno da su ONO i DSZ dva oblika organizovanja jedinstvenog sistema bezbjednosti zemlje od svih mogućih ugrožavanja. Na tom najvišem skupu SK posebno je ukazano na potrebu daljeg područjivanja ONO i DSZ i njihovog skladnog razvoja. U ovoj evoluciji naše teorije i prakse najznačajnije je što su reafirmisana bogata iskustva NOR-a i revolucije i što je osnovni akcenat dat na to da radni ljudi i građani postanu aktivni subjekat ONO i DSZ, ostvarujući ove vitalne funkcije kao svakodnevno svoje samoupravno pravo i obavezu. Takvim političkim stavovima i praksom samoupravna prava radnih ljudi i građana značajno se proširuju i na one svere društvenih djelatnosti, koje su zbog svoje prirode više bile podržavljene. Time, osnovni subjekti ONO i DSZ, radni ljudi i građani, istovremeno pre-

uzimaju i veću odgovornost za zaštitu osnovnih društvenih vrednosti. Takvim stavovima jasno je kazano da su ONO i DSZ sastavni i nerazdvojni elemenat društveno-političkog sistema i da su neotuđivo samoupravno pravo i obaveza svih radnih ljudi i građana.

Od posebnog je značaja činjenica da su i kongresi SKJ i sjednice Predsjedništva CK SKJ i mnogi drugi forumi i organi SKJ, često potencirali suštinsko pitanje jačanja i razvoja društvene samozaštite. Dakako, SKJ je za takav svoj stav imao posebne razloge.

Prvi se ogleda u tome što je podruštvljavanje društvene samozaštite uslov za rasplamsavanje stvaralačke energije i narastanje društvene svijesti i odgovornosti svih subjekata društva za bezbjednost i samozaštitu svake sredine i društva u cjelini. Bez svjesnog odnosa ljudi prema toj značajnoj društvenoj funkciji ne može se izgrađivati sveobuhvatna i nesalomljiva društvena samozaštita.

Drugi razlog je u tome što se uvidjelo da je u prethodnom periodu smjer razvoja društvene samozaštite odstupao od svog izvornog toka i smjera našeg ukupnog društvenog razvoja i trebalo ga je ponovno vratiti svojim izvorima i normalnim tokovima. Kao što je poznato, društvena samozaštita, kao i opštenarodna odbrana, nastala je i ima svoje duboke korijene u NOR-u i revoluciji. Zapravo, društvena samozaštita je postojala i u periodu ilegalne borbe Komunističke partije Jugoslavije. Iskustva stečena u tim istorijskim fazama našeg revolucionarnog razvoja imaju trajan karakter.

Posle izvesnih zastoja u tom procesu, ponovno se reafirmišu ta dragocena iskustva u ovoj društvenoj oblasti. Razvoj samoupravnih društvenih odnosa neminovno je zahtevao dalje podruštvljavanje zaštitne funkcije, što podrazumijeva aktiviranje funkcije i uključivanje u samozaštitno djelovanje najširih narodnih masa. Na takvom konceptu izgrađeni su idejno-politički i doktrinarni stavovi o društvenoj samozaštiti kao najširoj i sveobuhvatnoj društvenoj funkciji. Ti stavovi su u znatnoj meri pretočeni i u praksu. Danas u svim društvenim sredinama postoje organizovani oblici društvene samozaštite (komitei za ONO i DSZ, odbori, komisije itd.). Socijalističke snage, sa Savezom komunista na čelu, svakodnevnom aktivnošću podstiču i usmjeravaju proces podruštvljavanja a time i jačanja društvene samozaštite, tako da ona u svim društvenim sredinama (mesnim zajednicama, organizacijama udruženog rada, opštinama, zajednicama opština i drugim regionalnim zajednicama, organima i organizacijama SAP, SR i federacije) postane sastavni deo ukupnih samoupravnih društve-

nih odnosa i neprekidna briga svih subjekata društva. Takvom organizovanom društvenom akcijom već je urađeno dosta.

Izgrađeni su jedinstveni stavovi za sva bitna pitanja razvoja i izgrađnje društvene samozaštite, njenog mjesta i uloge u društveno-političkom sistemu i njenoj nezamjenjivoj ulozi u odbrani ustavnog poretka, nezavisnosti i zaštiti svih drugih dobara društva.

Uparedo sa izgradnjom jedinstvenih političko-idejnih i doktrinarnih stavova, razvijala se i naša teorijska misao u tom domenu. Najveći značaj u tom pogledu imaju neki doktrinarno-teorijski dokumenti kojima se dugoročno fundira razvoj društvene samozaštite na istim principima i opredjeljenjima kako je određeno koncepcijom i doktrinom ONO, kada je riječ o odbrani od spoljne agresije.

Osnovni stav izražen u tim dokumentima je da se jugoslovensko društvo podjednako odgovorno i svestrano priprema i organizuje za odbranu teritorijalnog integriteta, nezavisnosti i ustavnog poretka od svih oblika ugrožavanja, bilo da su oni izraženi kao oružana agresija ili u raznim oblicima specijalnog rata. To je svakako veoma značajan stav koji je izraz spoznaje stvarne opasnosti koja prijeti od posrednog (neoružanog) ugrožavanja jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva.

Već samo saznanje najvećeg broja radnih ljudi i građana o tome da je specijalni rat stalna opasnost, predstavlja značajan činilac u pogledu motivisanja radnih ljudi i građana i svih drugih društvenih subjekata da se odgovorno odnose prema toj svojoj funkciji i da se marljivo pripremaju i organizuju za odbranu od takve opasnosti. Danas su na svim nivoima društvenog organizovanja razrađene određene procene i sačinjeni odgovarajući planovi za odbranu od svih oblika specijalnog rata, pa se, stoga, može zaključiti da je odista učinjen ozbiljan korak cijelog društva na planu pripremanja i organizovanja za odbranu od svih opasnosti koje ugrožavaju ili mogu ugroziti teritorijalni integritet, nezavisnost i ustavni poredak SFRJ. Prema tome, možemo konstatovati dve bitne činjenice: prvo, da je opasnost od specijalnog rata realna jer postoje objektivne mogućnosti destruktivnog i subverzivnog djelovanja na posredan način i to na širokom frontu, i drugo, da naše društvo svakim danom postaje sve organizovanije i pripremljenije za odbranu i od tog vida ugrožavanja. Ali, rezultati koje smo ostvarili u domenu društvene samozaštite zaostaju za rezultatima što ih ostvarujemo u oblasti opštenarodne odbrane. Ta konstatacija nema značenje vrijednosnog određenja rezultata u jednoj i drugoj oblasti već kompariranje tih rezultata,

koji su u obema oblastima, s pozitivnim predznakom, ali su nejednaki. A to je već konkretan povod i izazov za našu teoriju da pokuša naći objašnjenje za tu diferenciju.

Prvi i najvažniji uzrok svakako treba tražiti u različitim smjerovima razvoja tih sistema u naznačenom periodu koji je za nama. Riječ je o nejednakom intenzitetu procesa područjavanja tih dvehu vitalnih društvenih funkcija.

Ali, to nije i jedini uzrok. Prije bi se reklo da je na to uticao čitav kompleks uzročnih činilaca političkog, ekonomskog, istorijskog i psihološkog karaktera i tradicionalističkog shvatanja morala, etike i ukupnih odnosa koji se uspostavljaju u ovoj sferi društvenog djelovanja. Kompleksno djelovanje tih činilaca izražava se u složenoj dijalektici odnosa i uzročno-posledičnih veza na relaciji: društveno-politički i društveno-ekonomski sistem — društvena samozaštita.

Motivisanost društvenih subjekata i svakog pojedinca da sudjeluju u društvenoj samozaštiti zavise od: (1) nivoa društvene svijesti o vrijednosnom sistemu koji se štiti, i (2) svijesti o stepenu ugroženosti tog sistema vrijednosti posrednim djelovanjem neprijateljskih snaga spolja i iznutra. Naravno, politička i moralna svijest ne formiraju se same po sebi. Društvena svijest je realan izraz stanja u društvu, društvenih kretanja i ukupnih društvenih odnosa. Drugim riječima, snaga društvene samozaštite izvire iz karaktera društvenih odnosa, ovisna je i uslovljena stanjem samoupravnih procesa, položajem, mjestom i ulogom radnih ljudi i građana u cjelini samoupravnih odnosa. Zato su i u Izvještaju 12. kongresa SKJ, Rezoluciji i skoro svim diskusijama vođenim na temu ONO i DSZ jedinstveno izraženi stavovi da se društvo najuspješnije štiti i brani stabilnošću unutrašnjih odnosa, kao što se i brojne negativne pojave u društvu i njegovom razvoju negativno ispoljavaju i na bezbjednost zemlje.

Kada se radi o stanju i razvoju društvene samozaštite i s tim u vezi odnosi i odgovornosti radnih ljudi i građana u toj oblasti, moraju se imati u vidu i sve društvene protivrječnosti i devijacije koje postoje u našem dinamičnom razvitku i koje se bitno reflektuju i na motivisanost i svijest radnih ljudi i građana. Matica revolucije teče onim tokom kojim ju je usmjerila i neprekidno vodi KPJ, odnosno SKJ, čije je pravce trajno vizirao Josip Broz Tito. Međutim, svjedoci smo i neprekidnih pokušaja raznih kontrarevolucionarnih i drugih antisamoupravnih snaga da preusmjere ili uspore taj osnovni tok. Mnogo stranog se taložilo oko matice, što joj je usporilo brzinu. A sve što utiče na revolucionarne tokove društva uticalo je i na njegovu društvenu samozaštitu. Mnoge negativne pojave u društvu

neposredno se reflektuju i na stanje društvene svijesti i odgovornosti subjekata u društvenoj samozaštiti. Duže vrijeme u SK i društvu u cjelini postoje pojave oportunizma, kompromiserstva, karijerizma, poltronstva, konformizma i sl. Malograđanski mentalitet snažno je zaključnuo mnoge sredine. Takve pojave u SK i društvu objektivno su i najveće kočnice što nam se društvena samozaštita u tim sredinama ne izražava kao stalna aktivnost svih radnih ljudi i građana i njihova odlučna bitka protiv svih pojava koje koče revolucionarne tokove društva.

U Izvještaju 12. kongresa SKJ o stanju društvene samozaštite i još uvijek nezadovoljavajućeg stanja u toj oblasti piše: »... gledano u cjelini rezultati nisu zadovoljavajući, ponegdje čak i kad je u pitanju suzbijanje otvorene neprijateljske aktivnosti i drugih društveno-štetnih pojava. U nekim organizacijama SK nije bilo dovoljno smjelosti, doslednosti i sposobnosti da se pravovremeno politički kvalifikuju, javno razobličie i spriječe antisocijalističke, antisamoupravne i druge negativne pojave i njihovi nosioci...«.

Svakako zaslužuje pažnju i ozbiljnu analizu konstatacija da »u nekim organizacijama nije bilo dovoljno smelosti da se pravovremeno politički kvalifikuju, javno razobličie i spriječe antisocijalističke...« Ovo iz razloga što i pojedinačne pojave oportunizma, kompromiserstva pa i izvjesne kolebljivosti u obračunu sa kontra-revolucionarnim i antisamoupravnim snagama može imati ozbiljne posljedice na jačanje moralne i političke svijesti i snage naroda, kao odlučujućeg činioca društvene samozaštite i odbrane.

Izvjesno je da je odnos društvenih subjekata i svih ljudi i građana prema društvenoj samozaštiti primarno uslovljen stanjem društveno-političkog sistema, odnosno odnosima koji u njemu vladaju. Ali tu je veoma bitno i djelovanje subjektivnog činioca na stanje društvene svijesti u cjelini pa i na samozaštitnu svijest društva i svakog pojedinca. Stvaralaštvo, polet i moral naroda neprekidno usmjerava i razvija revolucionarna avangardna snaga društva — SKJ. To je ona snaga koja je u najsudbonosnijim trenucima razvila i rasplamsala ogromnu stvaralačku energiju mase — svih naših naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana Jugoslavije i usmerila je u pravcu revolucionarnog progressa i napretka. Dokazano je da su čovek i njegova sloboda polazište uspješne odbrane i zaštite slobode i nezavisnosti. Što je čovek slobodniji, ravnopravniji i što je više neposredno uključen u sva društvena kretanja kao subjekt svih zbivanja, potpunije se oslobađa njegova potencijalna energija i razvija njegova stvaralačka aktivnost. Ljudske potencije izražavaju se u toj

oblasti samosvesnim organizovanjem, posebno u složenim društvenim uslovima, visokim moralom, beskompromisnim stavom i odlučnim obračunom sa svim antisocijalističkim pojavama putem stvaralačke inicijative i iznalaženja pravilnih rešenja i u najsloženijim situacijama.

Na taj način subjektivne snage, djelujući u okviru društvene samozaštite, aktiviraju potencijalnu energiju i pobuđuju revolucionarni optimizam najširih narodnih masa, što je uslov intenziviranja političkog procesa u smjeru socijalističkog samoupravnog razvoja društva. To je veza i uticaj koji društvena samozaštita ostvaruje na stanje društveno-političkog i društveno-ekonomskog sistema, tj. na stanje društvene svijesti i društvenih odnosa u cjelini. Tako se taj odnos na relaciji društveno-politički i društveno-ekonomski sistem — sistem društvene samozaštite pokazuje kao veoma složen i u praksi se javlja kao odnos složene dijalektičke zavisnosti.

Stoga je neophodna energična akcija i uporna borba protiv brojnih društvenih deformacija koje ozbiljno sputavaju i slabe tu suštinsku zaštitnu i odbrambenu snagu društva.

A tih devijantnih pojava i složenih problema u društvenom razvoju ima dosta. O njima je bilo dosta riječi na 12. kongresu SKJ a o njima se piše i govori svakodnevno. Riječ je o izvjesnim zastojima u samoupravnim procesima. Samoupravni odnosi su u znatnoj mjeri zaustavljeni na prosto reprodukciji, dok se na nivou proširene reprodukcije, u stvari, još uvijek snažno ispoljavaju i reprodukuju birokratsko-etatistički odnosi, naročito na nižim nivoima društvenog organizovanja. Ta tendencija, poput centrifugalne sile u prirodi, utiče na dezintegrativne procese društva, zatvaranja i druga partikularistička ponašanja i ispoljavanja parcijalne svijesti što se manifestuje preferiranjem parcijalnih interesa na štetu opštih, zajedničkih.

To je uslovalo ozbiljne slabosti u društvenom razvoju pa i u samom Savezu komunista, kao vodećoj političkoj snazi društva. Zastoj u samoupravnim odnosima jačao je birokratiju i birokratsko ponašanje, a to sputava stvaralačku inicijativu i kritički odnos prema svim pojavama koje koče revolucionarni progres. I u Savezu komunista je potisnuta kritika i samokritika, to snažno oružje u borbi za moralni i revolucionarni lik komuniste, a to se dalje lančano prenijelo na mnoge društvene sredine. Posljednjih decenija ako bi se neko usudio da kritikuje negativno ponašanje pojedinaca, grupa ili negativne pojave u društvu, prijetila mu je opasnost da ga sudski

goni onaj ko je bio kritikovan. U najviše slučajeva bolje su prolazili oni koji su ćutali i ponašali se oportunistički nego oni koji su se usudili da kažu istinu, odnosno da se bore protiv antisamoupravnog ponašanja i raznih zloupotreba. Brojni su primjeri da su hrabri i principijelni borci za samoupravne odnose trpjeli ozbiljne posledice, proganjani, ostajali bez posla, a da pri tome nisu našli podršku onih snaga, u prvom redu organizacije SK, koje su morale da ih podrže. Takva životna stvarnost negativno se odrazila na kritičan odnos prema negativnim pojavama i ličnu inicijativu u menjanju društvene prakse. Takvom praksom u djelovanju Saveza komunista ozbiljno su dovođena u pitanje neka moralna i etička svojstva društva. A kao posljedica javlja se tendencija mirenja sa stvarnošću, pa umjesto revolucionarnog optimizma i beskompromisnog obračuna sa svim pojavama koje skreću ili usporavaju samoupravne tokove društvenog razvoja u pojedinim sredinama javlja se osjećaj bezizlaznosti pred problemima, nemoćnosti pred raznim »moćnicima«. Stoga nisu rijetki slučajevi da i oni borci koji su nekad bili spremni da i život založe za ideale slobode i socijalne pravde, danas oklevaju da se odlučnije suprotstave raznim negativnim pojavama u svojim sredinama. Upravo takve, sve češće pojave ozbiljno upozoravaju da su danas više nego ikad potrebni novi revolucionarni impulsi, pre svega u Savezu komunista. U tom kontekstu posebno je aktuelno pitanje zaoštavanja klasne borbe — energične i beskompromisne borbe protiv neprijatelja i svih pojava koje koriste neprijatelju. Pitanje zaoštavanja klasne revolucionarne borbe postavlja se u svoj svojoj oštiri ni kada se klasni neprijatelj — snage kontrarevolucije svih boja i idejnih opredjeljenja — udružuju, koordiniraju taktiku, služeći se prvenstveno metodom infiltracije u legalne društveno-političke institucije. Mnogobrojni podaci ukazuju da je neprijatelj uspio da stekne određene pozicije u nekim društvenim sredinama, a ponegdje i u organima Saveza komunista. Najočigledniji primjer za to je slučaj kontrarevolucionarnog djelovanja na Kosovu. Otuda se kao bitan teorijski i praktički problem društvene samozaštite postavlja razlikovanje dvije stvari od suštinskog značaja: (1) slabosti, nedostaci, greške i nemar vodećih društvenih snaga, gdje spada i nesposobnost kadrova da uočavaju probleme i da na najbolji način usmjeravaju djelovanje organizovanih društvenih snaga smjerom opredijeljenog revolucionarnog procesa, što je nusprodukt tog procesa, i (2) svjesno i organizovano djelovanje neprijateljskih snaga, tj. snaga kontrarevolucije u kontekstu istog procesa, ali sa sasvim suprotnih idejnih pozicija i u sasvim suprotnom smjeru. Naravno, kontrarevolucionarne snage se umjesno i spretno koriste slabostima koje mi činimo nesvjes-

no i nenamjerno, što sa stanovišta posljedica nije ni bitno. Stoga se može reći da i te naše sopstvene greške, zavisno od njihove težine i posljedica, objektivno doprinose borbi kontrarevolucionarnih snaga i zato su i same (zbog svojih posljedica) kontrarevolucionaran akt. No to ne bi smjelo da zamagli čitavu stvar pa da u svemu tome ne uočimo pravovremeno smišljenu, dakle, svjesnu i organizovanu aktivnost kontrarevolucionarnih snaga. To se ne može poistovjećivati, a u praksi često previđamo organizovano djelovanje neprijatelja i to kvalifikujemo kao naše propuste i slabosti, što predstavlja ozbiljnu zabludu.

Iz te zablude proističu neadekvatne metode i sredstva borbe, što sve dalje usložava. Sopstvene slabosti kad ih postanemo svijesni možemo relativno lako otkloniti, ali neprijateljsko, kontrarevolucionarno djelovanje moramo suzbiti samo u oštrom i odlučnom sukobu, koristeći se svim raspoloživim sredstvima političke borbe. Na taj način se sužava prostor za djelovanje neprijatelja i stvaraju perspektive daljeg revolucionarnog procesa. Tako se najefikasnije otklanjaju i ona neugodna osjećanja bezizlaznosti i bespomoćnosti koja obuzimaju pojedince, i koja su vrlo opasna sa stanovišta društvene samozaštite, jednako kao i sa stanovišta opštenarodne odbrane. Jer, onaj koji se iz straha od posljedica za svoj položaj i egzistenciju na osvojenoj društvenoj ljestvici vrijednovanja ne usuđuje da povede borbu protiv neprijatelja, raznih zloupotreba, kršenja samoupravnih prava i slično teško da bi se u slučaju eventualne oružane agresije nesebično borio i bio spreman da u toj borbi založi i svoj život za odbranu teritorijalnog integriteta, slobode i nezavisnosti. Hrabri ljudi dokazuju tu svoju vrlinu i kao nosioci društvene samozaštite i kao borci sa oružjem, u ratnim uslovima. Hrabrost nije samo neko biološko svojstvo čovjeka. Ono je i društvena kategorija u smislu sposobnosti čovjeka da svjesno savlađuje strah od posljedica angažujući se u borbi za ideale za koje se ljudi bore, motiviše se i razvija vaspitanjem, političkom i društvenom akcijom i najviše konkretnom društvenom praksom.

Kad je riječ o individualnim svojstvima borca u okviru društvene samozaštite, valja istaći da samo principijelni, smjeli, odvažni i hrabri ljudi mogu biti njeni istinski nosioci. To su borci koji u miru ne dozvoljavaju da se razmahnu neprijatelji socijalizma i da se gomilaju razne devijantne pojave koje mogu postati i uzrok i povod za nastojanje vanrednih prilika po bezbjednost zemlje. Stanje svijesti i borbenosti u društvenoj samozaštiti izražava se principijelnom i beskompromisnom borbom njenih nosilaca protiv svih pojava koje

koče revolucionarne tokove društva. Bitna pretpostavka za to su visok moral, motivisanosti i spremnost nosilaca samozaštitne funkcije. Tu osnovnu snagu društvene samozaštite treba neprekidno izgrađivati pomoću društvene prakse i teorije. Tu snagu, koja se zasniva na političkoj volji i motivisanosti njenih nosilaca, daleko je teže izgrađivati nego same organizacione oblike društvene samozaštite. Zato imamo ozbiljnih primjedbi, a o tome je bilo riječi na 12. kongresu SKJ, da nam se društvena samozaštita previše institucionalizuje, da smo »preorganizovani« u toj oblasti. Možda je to pokušaj da se brojnim organizacionim oblicima nadoknadi još uvijek nezadovoljavajuće stanje društvene svijesti u sferi društvene samozaštite. Te dvije komponente ne mogu se nadoknađivati i zamjenjivati. Organizacioni oblici društvene samozaštite su potrebni, ali oni i kad bi bili savršeni, ne mogu nadoknaditi faktor svijesti. Obratno, sa visokom samozaštitnom sviješću lako bi se pronašla rješenja i organizacioni oblici za uspješno suprotstavljanje svakoj opasnosti. Za to je najbolji primjer naš NOR i socijalistička revolucija.

Visoka politička i moralna svijest koja je krasila sve naše borce i sve pripadnike NOB-a, bila je jače oružje od svih isprobanih meta, postupaka najsavremenijih obavještajno-subverzivnih službi i organizacija fašističkih sila i njihovih kolaboranata.

Da bi se dosledno realizovao u praksi stav iz Rezolucije 12. kongresa SKJ koji nedvosmisleno određuje da će se Savez komunista zalagati za brže i svestranije samozaštitno organizovanje i osposobljavanje svih subjekata društva i da će se boriti za to da se društvena samozaštita izražava kao stalna organizovana aktivnost svih radnih ljudi i građana u njihovim samoupravnim organizacijama i zajednicama i za odlučnije prevazilaženje shvatanja i prakse da se ona svodi samo na aktivnost specijalizovanih organa i službi, pojedinih društvenih tela, organa i foruma, nužni su veliki naponi, pre svega u Savezu komunista, kako bi se ozbiljne i krupne slabosti iz dosadašnje prakse definitivno eliminisale. To je jedna od najvažnijih pretpostavki za narastanje društvene svijesti i odgovornosti i u oblasti društvene samozaštite. U tom pogledu dokumenti 12. kongresa SKJ otvorili su perspektivu i dali značajan podsticaj daljem jačanju društvene samozaštite. Jedinstveno je izražen stav svih učesnika 12. kongresa SKJ da su neophodni veliki naponi na idejnom, političkom i praktičnom planu za dalji samoupravni i demokratski razvoj društva, za jačanje političkog sistema i njegovo efikasno funkcionisanje, za ekonomsku i socijalnu stabilnost društva, za dalji razvoj

ravnopravnosti naroda i narodnosti i na toj osnovi za jedinstvo jugoslovenske zajednice i za brže i doslednije otklanjanje postojećih slabosti u Savezu komunista i društvu u cjelini.

Dosledno oživotvorenje tih stavova i usvojenih odluka 12. kongresa SKJ, jedini je put novog rasplamsavanja stvaralačke energije radničke klase, svih radnih ljudi i građana i svih naših naroda i narodnosti, u ostvarivanju te vitalne društvene funkcije, koju shvatamo kao stalnu borbu za bolju budućnost. To je garancija da ćemo uspjeti da savladamo današnje teškoće i svaku mogućnu kriznu situaciju. Tome nas uči i naša najnovija istorija. Podsjetimo se velikih iskušenja i velikih pobjeda koje su naši narodi i narodnosti ostvarili u prošlosti. Dovoljno je podsjetiti samo na 1941. i 1948. godinu. Mnogima su se ustanak i revolucija 1941. protiv fašističkih okupatora činili utopijom. Slično je bilo i u doba Titovog istorijskog NE protiv Staljinove hegemonije 1948. godine. Danas nas pritiskuju brojne poteškoće. Ali, za razliku od onog vremena, danas raspolazemo neuporedivo većim materijalnim i duhovnim snagama i imamo sve bitne pretpostavke koje omogućavaju mobilizaciju i stvaralaštvo radničke klase i naroda, pred kojima nema nesavladivih prepreka. To je i put da nam društvena samozaštita dostigne željeni nivo spremnosti i organizovanosti.

Pri tome uvijek moramo polaziti od poznate Titove misli da je unutrašnja stabilnost društva najveća prepreka svakom neprijatelju i bitan uslov naše čvrstine i nepobjedivosti i u odbrani od spoljne agresije i drugih vanrednih prilika koje su proizvod specijalnog rata.

Rezimirajući, mogu se u sažetom obliku sugerisati dva osnovna zaključka. Prvo, da je nužno angažovanje svih subjekata društvene samozaštite u razvijanju samosvijesti i angažovanje organizovanih socijalističkih snaga na jačanju svijesti radnih ljudi i građana, svih naših naroda i narodnosti o: (1) vrednotama svih elemenata u sistemu vrijednosti našeg socijalističkog samoupravnog društva, i (2) mogućnosti i stepenu ugrožavanja tih vrijednosti, odnosno dobara naše socijalističke zajednice zbratimljenih i ravnopravnih naroda i narodnosti.

Drugi zaključak odnosio bi se na odnos zavisnosti stanja društveno-političkog i društveno-ekonomskog sistema i stanja sistema društvene samozaštite. Što je društvo jače, homogenije i iznutra otpornije na sve agense njegovog unutrašnjeg slabljenja, podriivanja, destrukcije i subverzije, jednom riječju — destabilizacije, to je i sistem društvene samozaštite jači, čvršći i efikasniji u svojoj funk-

ciji. I obrnuto, što je sistem društvene samozaštite djelotvorniji u akciji, to je i stanje društveno-političkog, odnosno društveno-ekonomskog sistema zdravije. Taj odnos je, dakle, odnos složene dijalektičke uzročno-posljedične zavisnosti.

Stoga su sve mjere i akcije organizovanih socijalističkih snaga, sa Savezom komunista na čelu, usmjerene na jačanje unutrašnje kohezije i stabilnosti društva u duhu politike dugoročne ekonomske i društvene stabilizacije, istovremeno i mjere jačanja društvene samozaštite. A društvena samozaštita, sa svoje strane, treba da dà svoj doprinos toj velikoj društvenoj akciji koja poprma razmjere pokreta za preovladavanje svih teškoća s kojima se kao društvo sučeljavamo.